

2013 november Hónapló

Bán Zsófia: Októberi keretező

A napokban – kiváló időzítéssel – alkalmunk volt meghallgatni George Lakoffot, a kognitív nyelvészet ikonikus alakját, aki itt, Budapesten, többek között, a politika nyelvezetéről tartott előadást, illetve arról, hogy miért nem tudnak szót érteni az egymásnak feszülő politikai oldalak, nevezetesen a konzervatívok és a liberálisok. Beszélte híres „keretezés” (*framing*)-elméletéről, mely szerint alapvetően nyelvi keretekben, azaz metaforákban, képekben, narratívákban, illetve érzelmekben gondolkodunk. Szólt arról is, hogy a konzervatív oldallal szemben, ezt a liberálisok, úgy tűnik, még mindig nem értik, és a felvilágosodás szelleméhez híuen, továbbra is ragaszkodnak racionális érvekhez, racionális fogalmakkal operáló nyelvezetükhöz, jóllehet már számtalanszor bebizonyosodott, hogy jóval kevésbé hatékony, mint a konzervatívok által használt, érzelmekre-érzésekre ható fogalmi keretek. Ő persze, az amerikai politikai diskurzust jó ideje jellemző kommunikációs szakadékról beszélt, de az előadását követő megjegyzéseiből világosan kiderült, pontosan tudta, hogy budapesti közönségében értő fülekre talál. Továbbá kifejtette azon nézetét is, hogy a politika szférája morális alapokon nyugszik, hiszen elvben minden résztvevője a közjóért fáradozik, csak éppen nézeteik eltérnek arra vonatkozóan, hogy mi a jó. Ezért, mondja Lakoff, ahelyett, hogy a liberálisok elítélnék a másik oldalt azért, mert nem becsüli azokat az értékeket, amelyek szerintük univerzálisan követendőek, inkább azon kellene fáradozniuk, hogy ezt a fennálló morális elkülönöződést világossá tegyék, valamint azt is, hogy a kétféle nézetrendszerből miféle politikai döntések (*policy*) következnek. Rejtély, hogy a jobboldal (amerikai kontextusban: konzervatívok) miért volt képes jobban rezonálni a kognitív nyelvészet tapasztalataira, tanulságaira, de tény, mondja Lakoff, hogy sokkal ügyesebben képesek magukévá tenni a nyelvi keretezés gyakorlatát, mint a baloldal (amerikai kontextusban: liberálisok). Erre az öt hallgató közönség is csak bólogatni tudott, hiszen nyilvánvaló, hogy nálunk is ez a helyzet – és noha Lakoff alapvetően a liberálisok kezébe szeretett volna egy jól működő, tudományos fegyvert adni a hatékonyabb politikai kommunikáció érdekében, ő sem tud mit kezdeni azzal, hogy tanait elsősorban a jobboldal tette magáévá – azon kívül, hogy erre minduntalan felhívja a figyelmet, előadásokat tart és széles körben terjesztett kézikönyvet ír (lásd: *The Little Blue Book*) a hatékony politikai kommunikációról, kifejezetten a liberális oldalt megcélözva. Ebben, többek közt, olyan nyilvánvalónak tűnő, de betartani annál nehezebb alapigazságokat fogalmaz meg, miszerint nem szabad a konzervatívok nyelvezetét, az ő nyelvi kereteiket használni, még úgy sem, hogy tagadjuk fogalmaikat, nézeteiket, hiszen a tagadás is csak erősíti a nyelvi kódot. Ennek balsikerű iskolapéldája volt a Milla által, az október 23-i tüntetés előtt elindított, facebookos plakátsorozat, amelynek mindegyik darabja úgy kezdődött, hogy: „Orbán szerint...”, ily módon megismételve, amit Orbán korábban kinyilatkoztatott, ráadásul még vizuálisan is szolgálva a megerősítést, amennyiben Orbán neve volt a legnagyobb betűvel szedve, tehát aki csak futólag nézett rá a szövegre, abban az ragadt meg, hogy „Orbán”. Az ismétlés, mondja Lakoff, valóban nagyon fontos része az ellenjátéknak, csak éppen a saját fogalmi kereteinket kell ismételnünk (és azok morális alapját, igazságát), különben az ellenfél kezére játsszuk a meccset. Mindezek után, kíváncsian mentem a Műegyetem elé, hogy megtekintsem az egyesült baloldal október 23-i, kormányellenes tüntetését – lássuk,

uramisten, mire mennek együtt.

Nem a legszerencsésebb felütés, ha egy megatüntetést nem, vagy csak nehezen lehet megközelíteni. A Múzeumem főbejárata elé felállított színpadot az odaigyekvők nagy többsége a Gellért téri villamosmegálló, illetve a Szabadság-híd felől próbálta megközelíteni, ám a Petőfi-híd felé néző színpad elé csak egy-egy szűk, oldalsó sávban lehetett közlekedni, minek következtében e két folyosó azonnal bedugult, és aki nem kapott idejében észbe, és nem fordult sarkon, hogy más útvonalat keressen, beszorult a tömegbe, ahonnan aztán se ki, se be, volt, akihez mentőt is kellett hívni. Ha már ezt a tájolást, és ezt a helyszínt választották, érthetetlen, hogy nem gondoltak arra, hogy a színpad mögé is helyezzenek kivetítőket, hogy akiknek sehogy sem sikerült megkerülniük a színpadot, azok is láthassák az eseményeket. Az ott posztoló rendőröktől kérdeztük meg, vajon szabad-e lemenni az alsó rakpartra, ők közölték, hogy szabad, de láthatóan semmilyen módon nem igyekeztek az érkező tömeget más irányba terelni. Mi mindenestre gyorsan lemenekültünk a rakpartra, és az első lépcsőnél gond nélkül felmerültünk a habokból – megúsztuk.

Bajnai beszéde az esemény és a hangulat beindítására kevésbé bizonyult alkalmasnak, amennyiben egy évvel ezelőtti önmagának csupán árnyéka volt. Odalett a határozott hang, a lelkesedés, a tűz, egy megfáradt, rezignált embert láthattunk, aki becsületből még húzza az igát, de már maga sem igen hisz benne. Lakoff nyomán kíváncsi voltam, hogy milyen metaforával, nyelvi keretkezéssel fog előállni. Az ünnepség előtti időszakban fellőtt szlogenje, ugyanis, mely szerint *normális* Magyarországot akarunk, alapos melléfogás, hiszen ki ne akarna normális országot, csak éppen változó, hogy ki, mit tart normának. Nem is késett soká az új *keret*: az egyik nagy magyar találmányra, a golyóstollra esett a választás, mondván, hogy demokrata a golyóstollat használja fegyverként a demokrácia védelmében. Kiváló példája a racionális alapokon nyugvó keretkezésnek, amennyiben: szavazáskor tollat használunk az ikszeléshez, tehát, aki kormányváltást akar, menjen el szavazni, használja a tollát. A golyóstoll-metaforával az a baj, hogy nincs morális, érzelmi töltete, üres hordozó – hiszen a másik oldal is tollat használ az ikszeléshez, nem társítható specifikus világnézethez, értékrendszerhez, illetve nem hordoz semmilyen érzelmi töltetet. Jól példázza ezt maga a tárgy, amit erre az alkalomra gyártottak: átlátszó (színtelen) toll, amire fekete betűkkel a „Kormányváltás” feliratot nyomták. Szintén alapszabály, hogy muszáj színnel operálni (tárgyaknál, nyelvénél egyaránt), az átlátszón ugyanis átnéz az ember.

Ungár Klára már jobban érezte, hogy valamilyen megjegyyezhető, színes bonmot-ra, szófordulatra van szükség, ami jó esetben megragad az emberek emlékezetében. Ő a „fordított Nagy Imre” kifejezés mellett döntött (mármint, hogy Orbán lenne fordított Nagy Imre), és noha világosan elmagyarázta, hogy ezt hogyan gondolja, s noha a fordulat nyelviileg jó, blikkfangos, ám gondolatilag túl bonyolult ahhoz, hogy hatni tudjon. Bokros Lajos találmánya, az *újkommunisták* logikailag már jobban működik, csak éppen visszahozza a diskurzusba a komcsizás szép emlékű szokását, amitől már sokan berzenkednek. Mindazonáltal beszéde lendületes, dinamikus és a szokásos általános megfogalmazásokon túlmenően („gyermekeink jövője, stb.) konkrétumokat nem nélkülöző volt. Az utóbbiban Szabó Tímea is jeleskedett, amennyiben hatásos nyelvi keret híján (mert a „ma forradalmárai” sajnos nagyon nem az) legalább szakított időt jó néhány konkrét sérelem felsorolására, ami minden beszéd javára válik. Kuncze Gábor viszont, aki stílusát és tartalmát együttesen tekintve, a legjobb beszédet tartotta, jól megtalálta azt a képet (a közös temetőben sírhelyekért tülekedők), amely, sötét humora mellett, frappánsan keretezte általános mondanivalóját, mely szerint a baloldal képviselőinek félre kell tenniük az egyéni érdekekért való marakodást a vigaszágon, és közös listát, valamint közös listavezetőt kell indítaniuk. Utóbb, e politikusi szereplése miatt, a Klubrádió távozásra szólította fel, holott ők engedték mikrofonhoz akkor, amikor még aktív parlamenti képviselő volt,

amit semelyik független, közszolgálati rádió nem engedhet meg magának. Sajnálatos, hogy e jóval korábbi ballépésüket éppen most gondolták helyrehozni, ami a külső nyomásgyakorlás jogos vagy jogtalan árnyékát veti a Klubrádió vezetésére. A baloldal ostorozóinak sorát tehát Kuncze indította egy amúgy baloldali összefogást jelképezendő tüntetésen, mely vonulatot híven követte Fodor Gábor és Gyurcsány Ferenc is, ami a záró szónok, Mesterházy Attila beszédének meghíúsításával végződött, amikor az „Összefogást! Összefogást!” skandáló, többnyire DK-s zászlókat lengetők belefojtották a szót. Kérdés, hogy a beszédek megírásakor mennyire volt ez összehangolt támadás az MSZP és az Együtt-PM kirekesztő paktuma ellen, melyet kiváló dramaturgiai érzéssel, éppen a széles baloldali összefogást performálni hivatott tüntetést megelőző napon írtak alá. A nagy számban jelenlévő, lelkes DK-sok hatalmas üdvrivalgással fogadták Gyurcsányt, kétségtelenül ő kapta a legnagyobb ovációt, ugyanakkor az is kétségtelen, hogy ő élt vissza leginkább az időkorlátokkal, ő beszélt leghosszabban. (Ráadásul saját beszéde dramaturgiája ellenében, amennyiben volt egy pillanat, amikor nyilvánvalóan vége volt a beszédének, meglepetésre, mégis tovább beszélt – talán itt már improvizált, vitte a lendülete.) Gyurcsány ugyanakkor képes volt egy jól működő, jól skandálható jelszóval előrukkolni („Összefogni, nem kicsit, nagyon!”), az egyéni érdekek félre tételére vonatkozó, határozott, sőt haragvó felhívásának autentikusságát azonban némileg gyengítette, hogy éppen az ő szájából jött.

A szónokok után, a műsort vezető Juhász Péter színpadra hívott egy csoportot, melynek tagjai a sokszínű Magyarország jelképezésére voltak hivatottak, s akik a bejátszással és a Petőfi-hídig álló tömeggel együtt elénekelték a Himnuszt. Szomorú lenne, ha valóban csak ennyire volna sokszínű az ország, mint ahogyan azt a színpadon látni lehetett – de szerencsére nem ez a helyzet. Ezt a sokszínűséget azonban meg is kellene tudni jeleníteni: vizuálisan, nyelvileg és politikailag egyaránt. Talán Lakoff professzornak van erre valami jó écsája. Csak Orbánék le ne nyúlják.

Kapcsolódó írások:

1. **Lángh Júlia: Októberi napok** Szép ősz van, sétaidő, de még mindig fáj a lábam,...
2. **Bán Zsófia: Ha(R)cóljon!** Bánatos, február végi vasárnap délután, lóg az eső lába, hideg...
3. **Bán Zsófia: A bomlás virágai** Különös arra gondolni, hogy évtizedek múlva majd úgy emlegetjük (vagy...
4. **Bán Zsófia: Nem telefotéma** E sorozat 2012 elején indult, célja egy műfaj, a demo-kritika,...
5. **Bán Zsófia: Hajnali jelelés** Tavaly novemberben rendezték meg az első versmaratont József Attila Parlament...

Cimkék: **Bán Zsófia**